

XALQARO NORDIK UNIVERSITETI

**«O‘ZBEKISTON — 2030” STRATEGIYASINI
AMALGA OSHIRISH YO‘NALISHLARI VA
ISTIQBOLLARI YOSHLAR NIGOHIDA»
MAVZUSIDAGI RESPUBLIKA ILMIY-
AMALIY KONFERENSIYA**

Toshkent – 2024

Dilshodova D.D. O'quvchilarning aqliy faoliyatini rivojlantirish va bilimlarni o'zlashtirishda interfaol o'qitish usullarning o'rni	96
Rustamov Sh.Sh. Talabalar innovatsion kompetenligini rivojlantirishning ijtimoiy - psixologik asoslari.....	100
Sherqo'ziyeva D.A., Umarova Z.A. Logopedik mashg'ulotlar uchun foydali onlayn platformalar.....	104
Rustamova M.I., Umarova Z.A. Maxsus pedagogika va inklyuziv ta'limda innovatsion ta'lim texnologiyalarining o'rni va ahamiyati	106
Umarova Z.A. O'zbekiston – 2030 strategiyasini amalga oshirishda talabalar mustaqil tayyorgarligini rivojlantirish masalasi	109
Abdugafforova N.F. Exploring the role of motivation in english language learning	112
Safarova Z. Case method in teaching pedagogical approach.....	115
Валиева Н.З. Роль женщин в науке как фактор повышения научного потенциала в новом Узбекистане	118
Usmonov M.T. Technology using robotrack IDE Software	121
Marasulova D. N., Tilonboyeva D.Q. Maktabgacha yoshdagi bolalarga chet tillarini o'rgatishning lingvopsixologik xususiyatlari.....	124
Maxmudaliyeva M. M., Shodmonov R.G'. Xalqaro grantlar yutish va ularning ahamiyati.....	128
Rahmatullayeva M., Shodmonov R.G'. BMT tashkiloti va uning dunyo hamjihatidagi ro'li.....	135
Nasrillayeva M.A., Shodmonov R.G'. Topik haqida tushuncha.....	138
Asqarova F., Shodmonov R.G'. Ko'p tillarni o'rganish haqida.....	141
Iskandarova N.Q., Shodmonov R.G'. Bilingualismning afzalliklari: ikki yoki undan ko'p tillarni bilishning insonning kognitiv va kulturologik ko'nikmalari bo'yicha	143
Erkinova R. E., Shodmonov R.G'. Yangi tilni o'rganish metodikasi	146
Shukurova M.Z., Shodmonov R.G'. Yunesko:tashkil topishi va istiqboli.....	148
Omondullayeva D., Shodmonov R.G'. Til o'rganish va turizm.....	152
Norimbatov D.Q., Shodmonov R.G'. IELTS and TOEFL: similarities and differences sides.....	155
Xoliqberdiyeva M.A., Shodmonov R.G'. Nega yoshlarimiz ielts va cefr olishga intilmoqdalar?	160
G'anijonova D. G', Shodmonov R.G'. Hozirgi vaqtda yoshlar nega sat imtihonini topshirib, xorijda o'qishni xohlayabdi?	163

Xulosa qilib aytganda, chet tilini o'rganishning afzalliklari juda katta va ko'p qirrali bo'lib, odamlarga shaxsiy o'sish, madaniy tushunish va kognitiv rivojlanish yo'lini taklif qiladi. Til o'rganish bo'yicha birinchi sayohatingizni boshlayapsizmi yoki til repertuarigizni kengaytirasizmi, ko'p tilli bo'lishning foydasi oddiy so'zlar va grammatika qoidalaridan ham uzoqqa cho'ziladi. Chet tilini o'rganish muammosini qabul qilish imkoniyatlar dunyosini ochib beradi va hayotni moddiy va nomoddiy yo'llar bilan boyitadi. Shunday qilib, yangi tilni o'rganish, boshqa madaniyatga sho'ng'ish va tilni o'zlashtirishning o'zgaruvchan kuchini his qilish imkoniyatidan foydalaning.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Dushatova, S. (2022). LINGUISTIC AND SOCIAL ORIGINATION OF TABOOS. Science and innovation, 1(B6), 318-321.
2. Dushatova, S., & Tursunaliyev, M. (2022). CHET TILLARINI O'RGANISHNING INSON RIVOJLANISHIGA TASIRI. INNOVATIVE DEVELOPMENT IN THE GLOBAL SCIENCE, 1(7), 133-138
3. https://yandex.ru/images/search?pos=7&from=tabbar&img_url=https%3A%2F%2Fi.pining.com%2Foriginals%2Fdc%2F61%2Fd7%2Fdc61d7389d4caa4dc8442a4a44376be9.jpg&text=statistics+of+learning+language&rpt=simage&lr=10335

BILINGUALISMNING AFZALLIKLARI: IKKI YOKI UNDAN KO'P TILLARNI BILISHNING INSONNING KOGNITIV VA KULTUROLOGIK KO'NIKMALARI BO'YICHA

Iskandarova Nilguna Qalandarovna¹

*¹Xalqaro Nordik universiteti
Xorijiy til va adabiyoti yo'nalishi
1-kurs 1-XT-23 guruh talabasi*

Shodmonov Ruslan G'olib o'g'li²

*²Xalqaro Nordik universiteti doktoranti
r.shodmonov@nordicuniversity.org*

Annotatsiya: ushbu maqolada bilingualism haqida va uning afzalliklari to'g'risida ta'rif beriladi, ikki yoki undan ko'p tillarni bilishning insonga psixologik ta'siri yoritiladi hamda kulturologik va kognitiv ko'nikmalari ochib beriladi.

Kalit so'zlar: bilingualism, ikki tillilik, madaniyat, ko'nikma, psixologik jihat, tilshunoslik, til rivoji, qarshi munosabat, til o'rtasida aloqa, ingliz tili, til xususiyatlari.

Biz dastlab bilingualism haqida fikr yuritar ekanmiz Ikki tillilik so'zlovchining muloqot uchun ikki tildan foydalanish qobiliyati sifatida ta'riflanadi. O'zining

tabiatining murakkabligi tufayli ikki tillilikni o'rganish tilshunoslik, antropologiya, psixologiya, nevrologiya va ta'limning bir nechta sohalariga tayanadi.

QO'SHIMCHA TILLILAR (bilingualism) O'z oilasi bilan yangi mamlakatga ko'chib o'tadigan chaqaloq bitta konsolidatsiyalangan tushunchalar to'plamiga bog'langan ikkita lingvistik kod bilan o'sadi. Bu kishini qo'shma ikki tilli turkumga ajratuvchi til tuzilishi. Shunday qilib, o'z tug'ilgan Ruminiyasini Angliyaga tashlab ketgan bola o'zini ham rumin, ham ingliz tillarida ifoda eta oladi. Biroq, bu ikki til ular uchun vaziyat farqini anglatmaydi. Aniqlik uchun keling, ikki tillilikning keyingi turini ko'rib chiqaylik.

QO'SHIMCHA TILLILARNI MUVOFIQLASH. Aytaylik, kichkintoy misolida, Ruminiyadan Angliyaga ko'chib kelgan oiladagi bola o'smir edi. Bunday holda, bola ongida ikkita tushunchalar to'plami bilan o'sadi, ularning har biri o'z til juftligidagi tillardan biri, Rumin va Ingliz tillari bilan bog'liq. Bu holatda odatiy ko'rinish maktabda ingliz tilini qabul qilish bo'ladi, rumin tili esa uyda va jamiyatda qo'llanilishida davom etadi.⁷ Koordinatali ikki tilli tillarning asosiy xususiyati har bir tilda ishlatiladigan shakl, maqsad va muhitda bu ajratishdir.

QO'SH TILLILIK BO'YICHA Ikki tillilikning oxirgi turini bizning migratsiya oilamizdagi ota-onalar orqali misol qilib keltirish mumkin. Ruminiya fuqarolari va voyaga yetganlar sifatida ular rumin tilini yaxshi bilishadi. Biroq, Angliyaga ko'chib o'tish, ular ingliz tilini o'zlashtirish uchun o'zlarining til fakultetlaridan foydalanishlari kerakligini anglatadi. Ingliz tilining assimiylatsiyasi oddiy tarjima bilan solishtirish mumkin bo'lgan yangi tilda ular allaqachon bilgan til orqali filtrlash jarayoni orqali rivojlanadi. Masalan, ularning fikriga ko'ra, "mashina" kabi tanish tushuncha uchun rumincha so'z shunchaki tegishli inglizcha so'z bilan almashtiriladi.⁸

Shimoliy Amerika va butun dunyo bo'ylab ko'plab bolalar yoshligidanoq ikki tilni bilishadi. Ikki tilli chaqaloqlar va o'spirinlarning ota-onalari erta ikki tillilikning xarajati va foydalari, shuningdek, bolalarida tilni o'zlashtirishga qanday yordam berish haqida anchagina tajribaga ega deb ayta olamiz. Ikki tilli ota-onalar malakali, dinamik ikki tilli bolalarni tarbiyalash istagida baland ovozda. Ularning savollari bor va ular javob olishni xohlashadi. Ammo ikki tilli uy xo'jaliklarida bolalarni tarbiyalash bo'yicha ijobiy va salbiy matbuotning murakkab tarixi bor, ba'zi pediatrlar, hatto bugungi kunda ham, bolalarni ikki tilda o'rganishni tavsiya etmaydilar.

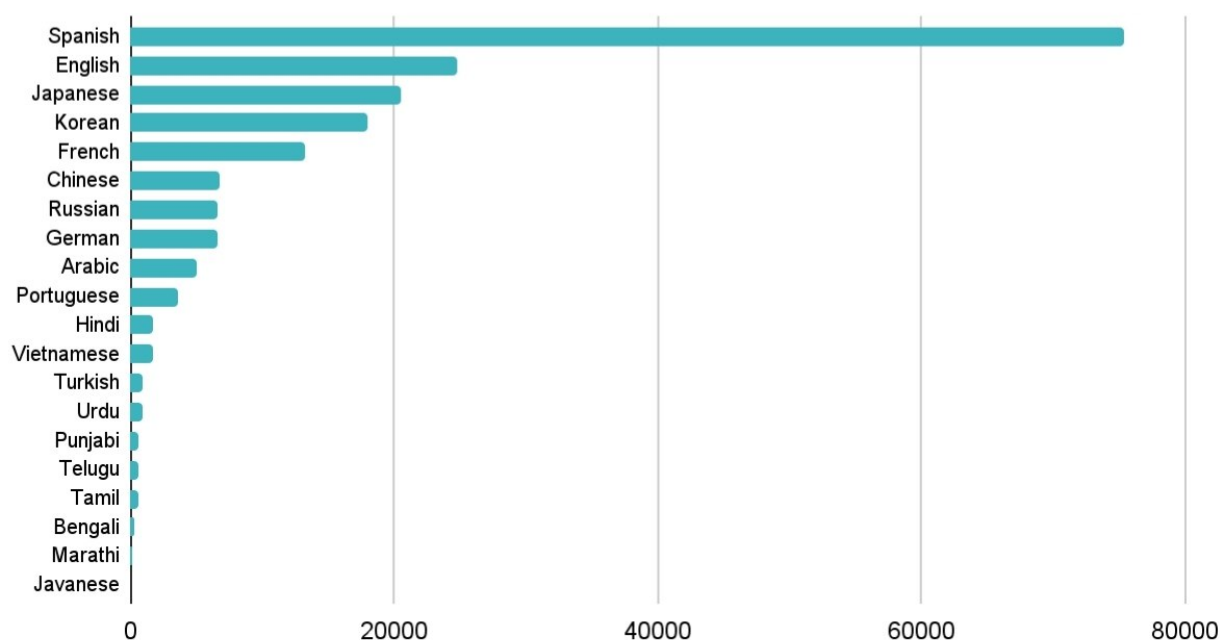
Erta ikki tillilikka qarshi munosabat ko'pincha ilmiy xulosalarga emas, balki afsonalar va noto'g'ri talqinlarga asoslanadi. Biz rivojlanish psixologiyasi, kognitiv psixologiya, ta'lim, tilshunoslik va aloqa fanlari va buzilishlari kabi turli xil ilmiy sohalaridagi tadqiqot natijalaridan foydalangan holda ushbu maqolada ota-onalar ikki tilni muvaffaqiyatli rivojlantirish bo'yicha maslahat so'rab murojaat qiladigan ko'plab odamlar uchun mo'ljallangan: maktabgacha ta'lim o'qituvchilari, boshlang'ich sinf o'qituvchilari, pediatrlar va defektologlar ham shular jumlasidan.⁹

⁷ <https://www.inlingua.com/learn-a-new-language-at-a-certain-ageabsolutelypodcasts-help-learn-languages-2-2->

⁸ <https://www.hanen.org/SiteAssets/Helpful-Info/Articles/Bilingualism-in-Young-Children-PF.aspx>

⁹ <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0273229723>

Ikki tillilik kundalik hayotda ikki tildan foydalanish qobiliyatini anglatadi. Ikki tillilik keng tarqalgan va dunyoning ko'p joylarida o'sishda davom etmoqda, ehtimol har uchinchi odam ikki yoki ko'p tilli. Ikki til o'rtasidagi aloqa Yevropa (Shveytsariya, Belgiya), Osiyo (Hindiston, Filippin), Afrika (Senegal, Janubiy Afrika) va Shimoliy Amerika (Kanada) kabi ko'plab qit'alar mintaqalarida xosdir. Qo'shma Shtatlarda Kaliforniya, Texas, Florida, Nyu-York, Arizona va Nyu-Meksikoda ikki tillilarning katta (va o'sib borayotgan) soni yashaydi. Masalan, Kaliforniyada, masalan, 2035 yilga kelib, bolalar bog'chasiga qabul qilingan bolalarning 50% dan ortig'i ingliz tilidan boshqa tilda gaplashadigan bo'lishi kutilmoqda. Xuddi shunday, Kanadaning Toronto kabi ba'zi shahar joylarida talabalarning 50% gacha ingliz tilidan boshqa ona tili bor.

1-rasm. Tillarni o'rganish bo'yicha statistika¹⁰

Ikki tillilikning keng tarqalishiga qaramay, bu mavzu bo'yicha, ayniqsa chaqaloqlarda ikki tillilikni o'rganish asoslari bo'yicha juda kam tadqiqot olib borilgan. Ikki tillilik fani yosh soha bo'lib, ko'plab savollarga aniq javoblar hozircha mavjud emas. Bundan tashqari, oilalar, jamoalar va madaniyatlar o'rtasidagi katta farqlar tufayli boshqa savollarga javob berishning iloji yo'q.

Ota-onalar iloji bo'lsa, ikki tillilik bo'yicha tajribaga ega bo'lgan defektologni topishlari kerak. Erta aralashuv ijobiy natija ehtimolini oshiradi. Muammo shundaki, bir nechta klinitsyenlar ikki tilli bolalarning o'rganish ehtiyojlari bo'yicha sifatli treningdan o'tadilar, bu ba'zi hollarda ikki tilli bolalarning nutqi kechikishi yoki buzilishi deb noto'g'ri tashxis qo'yishiga olib keladi.¹¹

Ikki tillilik — inson kundalik hayotida hech bo'lmaganda ikki til bilan so'zlashadigan bo'lsa, bosh miyasiga, xususan, yosh o'tishi bilan foyda berar ekan.

Asosiy ustunlik keng ma'noda bajaruvchanlik funksiyasi deb nomlanuvchi tushuncha bilan bog'liq. Bu tushuncha insonga o'z diqqatini nazorat qilish,

¹⁰ <https://preply.com/en/blog/bilingualism-statistics/>

¹¹ <https://mini-ielts.com/1243/view-solution/reading/bilingualism-in-children>

yo'naltirish va boshqarishni hamda insonning rejalashtirish qobiliyatini o'z ichiga oladi.

Ikki tilni qo'llashda rivojlangan avtomatizm (mushak xotirasi) ham turli vazifalar uchun qo'llanishi mumkin. Biror vazifani bajarayotganda diqqatni boshqa tomonga buradigan omillar paydo bo'lganda bosh miyaning bunday nazoratga javob beradigan qismlari ham ishlaydi.

Ikki tilni biluvchi inson bu tillarni o'zlashtirgani tufayli va bu tillar avtomatik ongsiz ravishda faollashtirilgani tufayli bir tilda aytish lozim bo'lgan so'zni boshqa tilda va noto'g'ri o'rin va vaqtda aytib yubormaslik kabi chalkashib ketishni doimiy ravishda nazorat qilib boshqarib boradi. Til psixologiyasi birinchi navbada sub'ektiv, ichki to'siqlar bilan shug'ullanadi. Chet tilini o'rganishni boshlashda yengib o'tish kerak bo'lgan birinchi va asosiy to'siq -bu qiyin ko'rinadigan vazifaning dastlabki qo'rquvni yengishdir.

Yuqoridagilardan kelib chiqqan holda shuni aytish mumkinki, chet tilini o'rganish ko'p qirrali ta'limot bo'lib, bu jarayonda inson murakkab psixologik o'zgarishlarni boshdan kechiradi. jumladan, ona tili bilan chet tilini taqqoslash jarayoni yuzaga keladi. Bu jarayonda o'rgatishning turli metod va texnologiyalardan foydalaniladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. <https://www.inlingua.com/learn-a-new-language-at-a-certain-ageabsolutelypodcasts-help-learn-languages-2-2-2/>
2. <https://unuhi.com/10-benefits-of-being-bilingual>
3. <https://www.carmarthenshire.gov.wales/home/council-services/education-schools/bilingual-education/advantages-of-being-bilingual>
4. <https://core.ac.uk/download/pdf/268407604.pdf>
5. https://www.researchgate.net/publication/304915970_Bilingualism_and_Bilingual_Education_Bilingualism_and_Translational_Action

YANGI TILNI O'RGANISH

Erkinova Rayhona Erkin qizi¹

*¹Xalqaro Nordik universiteti
Xorijiy til va adabiyoti yo'nalishi
1-kurs 1-XT-23 guruh talabasi*

Shodmonov Ruslan G'olib o'g'li²

*²Xalqaro Nordik universiteti doktoranti
r.shodmonov@nordicuniversity.org*